

УДК371.134(09)477

## ІДЕЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В ПОГЛЯДАХ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРОСВІТНИКІВ XVII-XVIII СТ.

Лавріненко О.А.

*У статті розглядаються проблеми сутності та змісту професійної майстерності майбутнього вчителя в поглядах представників західноєвропейської педагогічної думки XVII-XVIII ст. На основі ретроспективного аналізу науково-педагогічної та історичної літератури визначаються прогресивні підходи та основні вимоги до формування особистості вчителя-вихователя у процесі педагогічної взаємодії з учнями, аналізується вплив гуманістичних та реформаційних ідей на підготовку національних педагогічних кадрів вказаного періоду.*

На сучасному етапі соціокультурних перетворень, входження національної освітньої системи в світові інтеграційні процеси зростають вимоги до особистості вчителя, формування в нього професійних умінь і навичок для досягнення мети виховання та навчання підростаючого покоління. Звернення до витоків педагогічної теорії і практики, творче засвоєння досвіду минулих поколінь, здатність осмислити історичні уроки дозволяють сьогодні якісно модернізувати вітчизняну систему підготовки педагогічних кадрів.

З огляду на це актуальним, на нашу думку, є детальний аналіз кращих освітньо-виховних традицій епохи європейського Відродження, які існували в кін. XVII - XVIII ст. та мали значний вплив на процеси становлення та педагогічну творчість учителів-вихователів в Україні вказаного періоду.

Проблеми розвитку особистості майбутнього вчителя здавна привертала увагу дослідників (С.Ананіяна, М.Гольцева, К.Єльніцького, С.Золотарьова, Є.Мединського, С.Немолодишева, Ю.Паротца, В.Роднікова, С.Сахарова та ін.).

Представники сучасної вітчизняної історико-педагогічної школи (Л.Вовк, Б.Год, Є.Дзюба, Є.Коваленко, В.Кравець, Б.Євтух, М.Левківський, Б.Мітюров, А.Сбруєва, Т.Усатенко та ін.) розглядають роль західноєвропейської педагогічної думки XVII—XVIII ст. та основні засади підготовки педагогічних кадрів у взаємозв'язку із суспільно-економічними і культурними чинниками, які мали значний вплив на освітні та виховні процеси. Проте варто, як нам здається, глибше висвітлити питання формування основ професійної майстерності майбутнього вчителя, вимоги до його особистісних і педагогічних якостей у поглядах представників гуманістичних та реформаційних течій, які зароджувалися в Західній Європі окресленого нами історичного періоду.

На поч. XVII ст. в Україні перед національною елітою постало гостре завдання організації системи освіти, яка б відповідала нагальним потребам соціально-культурного й економічного розвитку

всього суспільства. Духовна аристократія нації, як визначав еліту український історик і соціолог В.Липинський, покликана була розв'язати економічні та релігійно-догматичні протиріччя для створення умов ефективної організації освіти [15, с. 52].

На розвиток вітчизняної освітньої галузі і, зокрема, підготовку вчительських кадрів відчутний вплив здійснював західноєвропейський гуманізм, який поширювався в Україні, долаючи перепони середньовічної схоластики. Сучасний дослідник історії європейського Відродження сер. XIV - поч. XVII ст. Борис Год указує на той факт, що ця епоха не минула Україну як складову Європи, хоча розвинена національна культура тут не могла сформуватися внаслідок винятково важких умов українського історичного розвитку. Традиційний європейський вектор багато в чому визначав основні віхи розвитку української культури. Ідеї не знають кордонів, а нове, прогресивне завжди знаходило благодатний ґрунт далеко за межами свого зародження [1, с. 52].

В організації шкільної освіти на Україні у др. пол. XVII - XVIII ст. на перший план висувалося збереження і розвиток культурних традицій слов'янських народів. Разом із тим, провідні культурно-освітні діячі орієнтувалися на засвоєння досягнень польських та західноєвропейських шкіл, хоча цей процес, як зазначає історик Є.М.Дзюба, ускладнювався ідейною боротьбою проти католицької експансії. Взаємодія традицій і впливів сприяла створенню нового типу школи - "слов'яно-греко-латинської" [3, с. 3]. Азвідси - постає гостра потреба у високопрофесійних педагогічних кадрах, які могли б задовольнити потреби освіти в цілому.

Великий вплив на вітчизняну систему підготовки вчителя, формування в майбутніх педагогів професійних умінь і навичок здійснили такі ідеологічні течії, як реформація і гуманізм. В кін. XVI - на поч. XVII ст. українські землі так чи інакше були залучені в реформаційні процеси, що бурхливо протікали у країнах Західної Європи. Сутність

реформації зводилася до боротьби з крайнощами католицької церкви, які виявилися наприкінці Середньовіччя, Ці крайнощі випливали із основного положення католицизму, за яким людство рятується і досягає вічного блаженства не стільки вірою, скільки добрими справами, навіть коли ці справи були поверховими або здійснені за людей іншими особами (святими). В останньому випадку Римський Папа мав право за певну плату всі дії, які творили представники церкви, обґрунтовувати як спасіння для грішників (індульгенції). На протидію цим крайностям католицизму реформація висуває думку про спасіння людства, головним чином, через віру, щирі і свідому. А добрі справи - це лише вираження цієї віри і аж ніяк не умова спасіння. Саме це положення реформації і мало велике значення в історії західної освіти. Людина рятується завдяки вірі, але для цього їй необхідно знати джерела цієї віри, а таким джерелом є Святе Писання - Біблія. Таким чином, Біблія повинна бути видана рідною мовою, і для того, щоб її читати, необхідно стати письменним. Ця необхідність була настільки нагальною для розглядуваної історичної епохи, що в окремих країнах навіть застосовувалися методи примусу (5сплг\л\анд - штраф у Німеччині) для тих батьків, чиї діти не ходили до школи [14, с. 28].

Таким чином, на ґрунті реформації зародилася ідея всеохоплюючого навчання, ідея всестанової, рівної для чоловіків і жінок, загальнообов'язкової народної школи.

Представники нового, реалістичного напрямку в педагогіці стали висловлюватися проти замкнутості і відторгненості освіти, за необхідність зближення школи із суспільним життям. Крім Священного Писання, вони обґрунтовували введення у навчальні програми шкільної освіти предметів, що мали на меті ознайомити учнів із довкіллям, природними і людськими ресурсами тощо. Але реалізму - течії, що зародилася в Англії і поширилася у Франції та Німеччині. - не судилося втілити в життя свої педагогічні плани, бо в Західній Європі отримав поштовх новий суспільний рух - гуманізм. Він проголошував ідею високої гідності людської природи і невід'ємного права людини на постійний розвиток інтелекту, а також ідею важливості і необхідності вивчення природи, оскільки вона впливає на людину. Підґрунтя для своїх наукових теорій гуманісти шукали в середньовічних схоластичних науках та античній культурі. Тому вони вважали за необхідне вивчати стародавні мови, античну літературу та історію. В цьому вивченні гуманісти вбачали найголовніший засіб для досягнення мети розумного процесу виховання, який звеличує людину. Ідеалом гуманізму була антична людина з усіма притаманними їй якостями розуму, почуттів і волі. Гуманістичний рух, який розпочався в Італії, отримав продовження переважно в Німеччині. Саме ця країна дала найважливіших представників шкільного гуманізму - Рейхліна, Еразма, Целларіуса, Геснера, Гейне та ін. Проте нові принципи виховання - принципи вільного розвитку дитини, виняткова значущість особистості педагога в цьому процесі - були вироблені лише з появою на педагогічній ниві визначних педагогічних мислителів - Коменського,

Локка, Базедова, Руссо, Песталоці та ін. Із цього часу процеси виховання і навчання стають нерозривно пов'язаними, взаємодіють між собою і взаємодоповнюють один одного.

На формування вітчизняної педагогічної думки розглядуваного періоду великий вплив здійснила постать і педагогічна спадщина *Вольфганга Ратіха (1571-1635)* - видатного німецького дидакта поч. XVII ст., який у своїх науково-теоретичних працях особливу увагу надавав методичній і дидактичній підготовці вчителів. В.Ратіх, будучи палким прихильником звукового методу навчання, звертав увагу на елементи педагогічної майстерності вчителя, від якого залежали умови засвоєння знань, умінь і навичок учнями. Ним були вироблені педагогічні принципи, якими повинні керуватися у своїй діяльності педагоги-практики,

1. "Навчайте всьому без примусу!" Педагог уважав, що не варто примушувати учнів навчатися, не потрібно їх бити заради навчання. Будь-який примус і побої роблять учнів ворогами учіння. Разом із тим, якщо вчитель проводить урок як потрібно, учні засвоюють необхідні знання. Діти, як стверджує Ратіх, страждають унаслідок невміння вчителя навчати. Розум учня влаштований так, що всю інформацію, яку передає йому вчитель, він повинен сприймати з любов'ю і задоволенням. А це задоволення, як правило, відбивають самі вчителі - лайкою і побоями.

2. "Учень повинен не боятися вчителя, а поважати і любити його". Якщо вчитель виконує свої обов'язки професійно, то учень не може не любити його і той предмет, який він викладає.

3. "Учитель повинен лише навчати!" Ратіх був переконаний у тому, що виправлення поведінки, покараннями учнів мають займатися сторонні люди. Вчителю відводилася роль лише передавача знань, і учні в такому разі не повинні боятися його і ображатися на нього, тільки любити і поважати [2, с. 185-189].

З огляду на погляди Вольфганга Ратіха представники передової педагогічної громадськості західноєвропейських країн, Російської імперії розглядуваного періоду почали говорити про недоліки навчально-виховної діяльності загально-освітньої школи і шукати шляхи їх усунення, звертати увагу на те, чому і як навчають у школі. Відрадно є той факт, що починають робитися акценти на системі підготовки вчительських/их кадрів: на способах викладання; на професійних уміннях спілкування з учнями; на вимаганні від майбутніх учителів таких якостей, як гуманність і раціональність. Саме сподвижники вчення Ратіха розпочали дискусії про педагогічні принципи, про педагогіку як науку, про любов до дітей. Разом із тим учення В.Ратіха спонукало педагогічну громадськість до "переслідування" насильницького способу навчання, жорстокості у спілкуванні з дітьми, застосування різок у покаранні. Не менш важливим є і той факт, що Ратіх одним із перших західноєвропейських педагогів XVII ст. акцентував свою увагу на педагогічній майстерності вчителя у процесі спілкування з дітьми. Провідне місце в цьому педагог відводив мовленню як невід'ємній складовій цього процесу. Ним були вироблені рекомендації щодо мовлення вчителя.

1. Учителям слід говорити чітко, виразно, не поспішаючи - так, щоб учні розуміли кожне слово, сказане ним. "Мовлення педагога повинне стати взірцем для наслідування, як і все інше".

2. Педагогу необхідно висловлюватися правильно, відповідно до норм і особливостей мови, вимовляти ясно і доступно кожен склад слова і кожне слово речення, звертати увагу на правильність наголосів, уникати місцевої чи регіональної говірки.

3. Педагог ніколи не повинен занадто підвищувати або понижувати голос без потреби. Вчителі мають дотримуватися виконання основних правил мистецтва риторики.

4. Щоб мовлення вчителя завжди було переконливим для дітей, йому необхідно вживати такі вислови, які б відповідали розумовому розвитку і силі дитячого сприймання. Речення слід будувати так, щоб учні могли розуміти їх від початку до кінця.

5. Мовлення вчителя впродовж уроку повинно вирізнятися поважністю. Але ця якість не виключає таких особливостей учительського голосу, як ласкавість і доброзичливість.

6. Педагогові потрібно остерігатися говорити занадто легковажно і по-дитячому, бо він ризикує втратити повагу учнів, без якої неможливо успішно виконувати свої професійні обов'язки.

7. Наставник-керівник повинен обережно ставитися до власного голосу, щоб своїми словами і мовленням в цілому не здійснювати негативний вплив на формування особистості учня.

Цього, на думку Ратіха, можна досягти лише шляхом належної розумової і професійної підготовки майбутнього вчителя [2, с. 242-244].

Великого значення підготовці вчительських кадрів та формуванню педагогічної майстерності майбутнього вчителя-вихователя надавав найвизначніший творець у галузі педагогіки *Я.А.Коменський (1592-1671)*. У своїх педагогічних працях він зазначав, що вчителі - "...це душа і серце виховання і тому вони стоять на високому почесному місці; їм вручена почесна посада, вище якої нічого не може бути під сонцем" [8, с. 173]. "Навчити людину, яка є найбільш мінливою і багатогранною з усіх живих істот, є мистецтвом із мистецтв", - говорив Коменський про педагогічну дію у "Великій Дидактиці" [11, с. 42]. Великий педагог порівнює вчителя з пастухом, садівником, акушером і полководцем, уважаючи, що щасливими є ті школи, які мають таких учителів, із яких кожний, "як хороший пастух, постійно перебуває біля свого стада, з невспинною турботою про те, як встерегти своїх ягнят від люті диких звірів, як охоронити їх від заразної хвороби, утримати від хибних шляхів, спрямувати на здорове життєве пасовисько і напоїти їх потоками вод живих. Як дбайливий садівник, він доглядає за всіма рослинами, оживляє їх, зміцнює поливання добривами, як добросовісний акушер, покликаний до ліжка умів, що мучаться пологами, він буде неуспинно турбуватися, що уми легше і щасливіше розв'язувалися від тягаря. Нарешті, як енергійний полководець, висланий проти варварства і безбожжя" [8, с. 173].

Я.А.Коменський у своїх поглядах виокремлює якості особистості вчителя-майстра, які, на його пе-

реконання, слугуватимуть невід'ємною умовою виконання покладених на освітянина завдань, а саме:

- обережно ставитися до оцінки власної педагогічної діяльності (остерігатися дуже низько оцінювати себе і ставитися до себе із презирством);

- учитель повинен любити свою справу, не ухилятися від педагогічного і виховного процесу;

- лінощі, пасивність, бездіяльність не сумісні з учительською професією, послаблюють дух педагога [7, с. 153-155];

- школа не може дозволити собі, щоб у її стінах знаходився вчитель недбайливий, неохайний, який любить пиячити, непристойно висловлюватися [6, с. 164];

- учителі повинні бути прикладом для учнів в одязі і в харчуванні;

- у професійному мовленні вчитель зобов'язаний дотримуватися основ "мистецтва розповіді і мовчання" [6, с. 155].

Важливого значення Коменський надавав питанню сутності педагогічної техніки вчителя у процесі взаємодії з учнями. На думку вченого, щоб зацікавити учнів навчальним матеріалом, зробити пояснення доступним для слухачів, учителю необхідно вміти майстерно вставляти в педагогічну розповідь "жартівливі зауваження, розраховані на приємні враження". Він радить педагогам спостерігати за своїм поясненням, дотримуватися міри в процесі викладу матеріалу. Для того, щоб сконцентрувати увагу учня на вчителеві, привчити його слухати пояснення матеріалу і зосереджуватися на тому, що говорить учитель, Коменський радив вести уроки у формі бесіди, вчитель повинен навчитися вмінню правильно ставити запитання учням, слухати уважно відповіді і реагувати на них [12, с. 5].

Зідомий німецький педагог *Фрідріх Дінтер (1760-1830)* був прихильником уведення прийомів катехізації у процесі навчання учнів. У праці *Тіоловні правила катехітики* ним була розроблена катехічна формула навчання. За визначенням Дінтера, катехізація - це мистецтво навчати за допомогою запитань і відповідей, а це, у свою чергу, вимагає від учителя володіння такими професійними якостями, як гострота і жвавість мислення, живе співчуття істині і моральності, присутність волі, відповідний смак і гнучкість голосу. Фрідріх Дінтер був переконаний, що для успішного виконання своїх професійних завдань катехітер (учитель) повинен бездоганно знати логіку, психологію (особливо дитячу), прекрасно володіти всіма багатствами рідного мовлення. Катехітер повинен уміти: 1) ставити запитання; 2) користуватися отриманими відповідями; 3) привертати увагу учнів; 4) добирати доцільний матеріал для бесіди і вдало розподіляти матеріал; 5) використовувати набуті учнями знання та вміння; 6) доступно і просто пояснювати і переконливо та логічно доводити істину [4, с. 144].

Свою прогресивну методику викладання Дінтер удосконалював на посаді директора семінарії м.Фрідріхштат-Дрезден. "Достоїнство семінариста не у знанні багатьох предметів, а в ясності цих знань, точності і мистецтві їх застосувати", - говорив Дінтер [4, о 145] Семінарія Густава Дінтера готувала не лише високоосвічених, розумних семінаристів, а й професійних учителів, які володіли мистецтвом

викладання. "Семинарист у жодному разі не потребує повної, до найменших дрібниць системи знань. Як освічений дилетант, він повинен знати найважливіші факти і володіти вміннями передати ці знання іншим. Якщо він на кандидатському іспиті не знає в дрібницях будову "формозського чортика", армадила і т.ін., то я не нарікаю на це і навіть не запитую таких речей. Але незнання будови людського тіла, психології людини я не пробачив би", - зазначав у своїх промовах перед німецькою громадськістю великий педагог [5, с. 195-197].

Про важливість професійного ставлення до формування особистості майбутнього вчителя, а саме педагога-гуманіста, говорив відомий німецький учений, філософ, письменник-просвітителі і педагог *Йоганн Гердер (1744-1803)*. Не випадково вступ до його основної праці "*Шкільні промови*" має назву "Софрон" (так стародавні греки називали людину, здороводухом і тілом, а пізніше стародавні римляни вкладали в це поняття сучасне бачення людяності - "питапіт,а5" - гуманізм"). Слово "гуманність" стало найулюбленишим виразом Гердера як у богословських та філософських, так і в педагогічних творах. Він прагнув виховати з учня людину в найчистішому і найпрекраснішому значенні цього слова. "Школа є квітником не лише майбутніх громадян держави, а й узагалі осіб, гідних носити високе звання "Людина". Тому не лінь, бездіяльність та легковажність повинні бути притаманні вчителю, а краса і витонченість у науках і мистецтві. Обов'язок учителя - без вагань і заздрощів випробовувати здібності своїх учнів", - звертався Й.Гердер до прихильників гуманного виховання підростаючого покоління [10, с. 353].

Про відповідальність, покладену на вчителя-наставника, Гердер говорить у своїх численних промовах, які стали на той час дороговказом у системі підготовки педагогічних кадрів. Серед них варто виділити такі.

1. *Відповідальність, яка лежить на вчителеві.* "Нехай кожен із наставників добросовісно усвідомить те, що в його руках освіта душ людських, що йому довірили батьки найкращий свій скарб - дитину, і "м'який, молодий віск" прийме ту форму, яку вчитель йому надасть. Тому він зобов'язаний турбуватися про душі своїх вихованців".

2. *Учитель повинен мати беззаперечний авторитет і вміння підтримувати дисципліну.* "Вчитель, який не має авторитету серед своїх учнів, не зможе ефективно здійснювати навчальний процес, зацікавити кожного учня своїм предметом, завоювати його увагу".

3. *Педагогові слід вишукано спілкуватися з молоддю.* "До учнів потрібно звертатися з довірою, не допускати образи гідності, уникати застосування грубих виразів та слів. Бовдурів і знайдете в особі своїх учнів, якщо будете дивитися на них, як на бовдурів!"

4. *Учитель не повинен навчати учнів усьому, що знає сам.* "Нехай кожен наставник зуміє "оживити" своє

викладання, щоб його педагогічний вплив відчули всі учні. Тому у процесі викладання діалог повинен застосовуватися нарівні з монологом. Час від часу вчитель мусить ставити запитання як до окремого учня, так і цілому класу. Розповідь учителя повинна викликати в учнів позитивні емоції, спонукати учнів до мисленневої діяльності" [10, с. 356].

Актуальними для наслідувачів педагогічної спадщини Йоганна Гердера стали положення про роль учителя в суспільстві. Вчений був глибоко переконаний у тому, що звання вчителя найскладніше в соціумі і той, хто присвятив себе педагогічній діяльності, має бути відгороджений від проблем пошуку шматка хліба. "Вчителі повинні мати кошти для безбідного життя, існувати не так, як смердючий віслюк, що після багатогодинної праці отримує право підкріпити сили терником та травою із зіллям. До вчителів повинні всі ставитися з повагою, вони не можуть стояти на останньому щаблі суспільної драбини і прирівнюватися до писак, що лише вміють виводити букви" [10, с. 357].

Таким чином, ідеї Відродження і Реформації мали значний вплив на вітчизняну систему підготовки педагогічних кадрів і практичну діяльність учителя зокрема. Прогресивна спадщина відомих західно-європейських педагогів втілювалася в навчально-виховній і професійно-педагогічній системі підготовки вітчизняних учительських кадрів зазначеного періоду. За твердженням сучасного дослідника історії національної освіти і педагогічної думки ЛАМедвідь, характерною ознакою цього періоду є те, що соціально-політичні суперечності породжували нові й нові прогресивні педагогічні ідеї. У численних філософських творах представників прогресивного напрямку виділяються педагогічні концепції мети, організації, принципів і методів навчання та виховання дітей [9, с. 108]. До сер. XVII ст. вищу освіту українська молодь одержувала переважно за кордоном у Краківському, Болонському, Віттенберзькому, Лейпцизькому, Кенігсберзькому, Лейденському, Празькому, Падуанському та інших університетах. По закінченні вузу вихідці з міщан і селян ставали вчителями, рідше лікарями або чиновниками. Із заснуванням вищих закладів освіти в Україні (Острозької академії, Києво-Могилянської академії) відрядження найталановитіших випускників за кордон для удосконалення освіти і кращої підготовки до викладацької посади стають, затвердженням проф. Хв.Тітова, систематичними [16, с. 137].

Здобуваючи вищу освіту за кордоном, українці сприяли поширенню й утвердженню на батьківщині гуманістичних та просвітницьких ідей, розвитку філософії, літератури, мистецтва, права, медицини, архітектури, точних наук, педагогіки тощо [13, с. 47]. Засвоєні передові ідеї і погляди на підготовку професійних учительських кадрів, на їх роль у розвитку суспільства, вихованні майбутнього громадянина вони втілювали у власній практичній та культурно-просвітницькій діяльності.

## Література

1. Год Б. Виховання у братських школах України і європейська педагогіка XVI—XVII століть // Рідна школа. - 2005. - №4. - С. 52-55.

2. Вольфганг Ратих (Из Раумера) // Русский педагогический вестник. - 1858. - №3. - С. 185-244.
3. Дзюба Е.Н. Просвещение на Украине и его роль в укреплении связей украинского народа с русским и белорусским. Вторая половина XVI - первая половина XVII в. - К.: Наукова думка, 1987. - С. 3-75.
4. Ельницкий К. Очерки по истории педагогики. Пособие для занимающихся воспитанием детей и для учебных заведений в которых преподается педагогика. - Петроград, 1915. - С. 94-147.
5. История педагогики Карла Шмидта, изложенная во всемирно-историческом развитии и в органической связи с культурной жизнью народов. - М., 1880. - Т. IV. - Ч. I. - С. 180-386.
6. Коменський Я.А. Закони добре організованої школи: Вибр. пед. твори. - М., 1982. -Т. II. - С. 143-164.
7. Коменський Я.А. Про вигнання із школи відсталості: Вибр. пед. твори. - М., 1982. - Т. II. - С. 152-156.
8. Кравець В, Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. - Тернопіль, 1994. - С, 167-337.
9. Медвідь Л.А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: Навч. посіб. - К.: Вікар, 2003. - С. 107-110.
10. Мысли Хердера о воспитании // Воспитание: Журнал для родителей и наставников, издаваемый Александром Чумиковым. - М., 1862. - Т. XI. - С. 353-357.
11. Миропольський С. Учитель, его призвание и качества, значение, цели и условия его деятельности в воспитании и обучении детей. - СПб., 1909. - С. 42.
12. Немододышев С.А. Из истории педагогических теорий. Доклад, читанный в заседании Педагогического отдела, состоящего при Императорском Харьковском университете Историко-филологического общества, 6 февраля 1898 г. - Харьков, 1899. - С. 3-15.
13. Подкошин С.О., Рогович М.Д. До джерел вищої освіти // Від Вишньовського до сквороди (3 історії філософської думки на Україні ХУІ-ХУІІІ ст.). - К.: Наук, думка.
14. Родников В. История педагогики общей и русской. - К.: Изд-е книжного магазина Н.Я.Оглоблина, 1916. - С. 28-115.
15. Фарина С.Я. Соціокультурні передумови формування української національної еліти наприкінці ХУІ - на початку ХУІІ століть //Теорія і практика управління соціальними системами. - Харків: НТУ "ХПІ". - 2005. - №2. - С, 52-55.
16. Тітов Хв. Стара вища освіта в Київській Україні ХУІ - поч. ХІХ ст. - К., 1921. - С. 130-139

**IDEALS OF PEDAGOGICAL MASTERY OF A TEACHER IN THE VIEWS OF WEST EUROPEAN ENLIGHTENERS IN THE 17- 18 CENTURIES**

**Lavrinenko O.A.**

The problems of the essence and the content of the professional mastery of a future teacher in the views of the representatives of West European pedagogical thought of the 17-18 centuries are regarded in the article. On the basis of retrospective analysis of scientific pedagogical and historical literature are determined the progressive approaches and the main requirements to formation of an educator in the process of pedagogic interaction with pupils. The impact of humanistic and reformatonal ideas on preparing national educational personnel is analysed.